

3. Néprajz.

FERENCZ KORNÉLIA és PALOTAY GERTRUD: *Hímzőmesterség. (A magyarországi népi hímzések öltés technikája.)* Bpest, é. n. 78. l. és 16. lev. 200 öltésábrával és 30 hímzés-mintával.

A szerzők kettős célt kívántak elérni munkájukkal: egyrészt a leíró néprajz számára akarták összegyűjteni és elemezni a népi hímzések öltésmódjait, továbbá lehetőleg rögzíteni vidékenként egykori vagy mai dívatjukat és különféle alkalmazásukat. Másrészt a népi kézimunkák kedvelői számára kívántak lehetőséget nyújtani arra, hogy ne csak eredeti formákkal és színekkel, de eredeti, népi öltésekkel dolgozhassanak. A tudományos és gyakorlati cél elérése nem sikerülhetett egyformán, mert míg a gyakorlati munka számára szinte kifogástalan kézikönyvet sikerült összeállítaniok, a tudományos célkitűzések megvalósítása a rendelkezésre álló itt-ott hiányos anyag felhasználásával sem sikerülhetett. A szerzők teljesen tudatában voltak annak, hogy bár a történeti Magyarország területén előforduló népi hímzések öltés technikáját akarták tanulmányozni, a Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Tárára kellett korlátozaniok. Ilyenformán tudományos szempontból csupán vázlatot nyújtottak, amelynek hézagait az ezutáni kutatóknak és feldolgozóknak kell kitölteniök. A szerzők anyagukat földrajzi alapon osztották fel, de szándékosan mellőzni kívánták az egyes hímzéstípusoknak, valamint technikáknak népfajokhoz való kapcsolását; ezt ezután megoldandó tudományos feladatnak tartják. Az öltésmegjelöléseknél az általában használt műszókinesen kívül tekintettel voltak a népi elnevezésekre is. A könyv első része (9—21 l.) a hímzéstechnika kialakulásával és fejlődésével, a népi hímzések alapanyagaival és fonalaival meg az öltés elemek csoportosítá-

sával és technikai magyarázatával foglalkozik. Ez általános bevezető rész után a könyv nagyobbik fele (24—72) a vizsgált öltésminták és technikák földrajzi elterjedését határozza meg, külön-külön foglalkozva az egyes magyar néprajzi területek népi hímzés-anyagával. Nehány minta tábla, külön könyvszerű felsorolás (74—75. l.) és tárgymutató teszi a gyakorlati és tudományos munka számára könnyen használhatóvá ezt a könyvet nélkülözhetetlenné. *Szta.*

MADARASSY LÁSZLÓ: *Művészkedő magyar pásztrok.* Egyetemi Nyomda, é. n. 164. l.

Az előbeszéd a magyar pásztorművészettel foglalkozó írásokat és tudósokat ismerteti, kötik Herman Ottót, aki a „pásztorművészet“ szó megteremtője (Magyar pásztoremberék remeklése, Etnographia 1892.) és Malonyay Dezsőt, ki „A magyar nép művészete“ c. munkájában egy egész kötetet szentel a balatonvidéki magyar pásztornép művészetének. A záróbeszéd a magyar pásztorművészetről szóló rövid tanulmányt ad: a pásztorművészettel foglalkozók, a művészeti tárgyak készítésének módja, anyaga, eszközei stb. A könyv többi része tizenkét magyar művészkedő pásztort mutat be, a bemutatásnak újszerű és igen érdekes formáját választva: tizenkét pásztort szólaltat meg a maga közvetlen egyszerűségében. Elbeszéléseikből megtudjuk életrajzukat, művészkedésük első megnyilvánulásait, a pásztorművészetnek azt az ágát, amelyet különös szeretettel művelnek, továbbá használati eszközeikről, művészi tárgyaik elkészítésének módjáról kapunk részletes ismertetést. Érdekes, hogy az elődöktől örökölt művészi motívumokon kívül a legtöbb művészkedő pásztornak már egyéni és teljesen eredeti kezdeményezései is vannak. (Az egyik pl. a magyar történelem és irodalom nevezetességeinek fejeit vési botjába és e szerint adja azt az elnevezést is

„történeti bot“, vagy „vallásibot“ stb.) A díszítés különböző módjaiban is nagyon sok egyéni vonás tör fel. Sajnálattal látjuk, hogy a magyar népművészetnek ez a csodálatos szép kihajtása ma már legtöbb helyen pusztuló félben van és még nagyobb sajnálattal kell megállapítanunk, hogy a megmentésére sem sok reményünk lehet, mert a mai élet nem alkalmas a pásztorművészet fellendítésére.

I. E.

◀ MADARASSY LÁSZLÓ: *A palóc duda*. A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Tárának Értesítője. Ethnographia. 1934. 3—4. szám. 81—88. l.

A duda, a magyarság évszázadokon át kedvelt hangszere, a kiegyezés táján a megváltozott életviszonyok miatt kezd kiveszni. Bartók 1912-ben még több megyére terjedő, viszonylag nagy területen használatban találta, de azóta, két évtized alatt, a duda birodalma egyedül Nógrád megyére zsugorodott. Madarassy Lászlót a dudacsinálás mesteriségének rohamos pusztulása indította arra, hogy a palóc földön néhány tökéletesen felszerelt dudát beszerelve, néprajzi földolgozást készítsen. Tanulmányában közli a duda aprólékos leírását, készülése módját, tisztázza szerkezeti kérdéseit s a cikk szövegébe beleszövi a dudára vonatkozó szógyűjtését.

K. B.

BARBUL JENŐ: *Costume românești din veacul al XVII-lea*. Cluj, 1935. (Tip. „Lumina“.) 8. l. + 24. lev.

A gráci egyetemi könyvtárban Thim József fedezte fel azt a XVII. századi *Kostumbilder-Buch*-ot (ism. Magyar Könyvszemle 1885. 78—79), amely 99 vízfestményt tartalmaz. E festmények legnagyobb részét tartományunkbeli, régi királysági és törökországi viseletképek teszik. A gyűjtemény festője valószínűleg iteni szász származású festő lehetett. Ezzel az albummal közeli rokonság-

ban álló két gyűjtemény van a Magyar Tudományos Akadémia és a Magyar Nemzeti Múzeum tulajdonában. „I. Ferdinánd király“ tudományegyetem 2 hónapra elkölesönözte a gráci egyetem albumát és lemásoltatta a benne levő vízfestményeket. A szerző ez album 24 román vonatkozású képét közli a másolatokról(!) vett fényképhasnásokban. A hitelesség megkövetelte volna az eredeti vízfestmények fényképezését, hisz a másoló elkövette azt a hibát, hogy a másolatokra szokatlanul a saját nevét jegyezte oda. A viselettörténész számára mindenesetre sajnálatra méltó, hogy a viseletképek egyszínnyomatban állnak előttünk és hogy a két magyar gyűjtemény viseletképeivel való összehasonlítását csak egy esetben találunk.

Szta.

◀ MAKKOS LÁSZLÓ: *Regölés Karakón és Kissomlyón*. Vas Szemle, 1935. II. 3. szám. 166—176 l.

Makkos László tanulmányának első felében két regös-éneket közöl dalmával együtt vasmegyei falukból s ismerteti a velük járó népszokást. Karakón ismétlő-iskolás gyerekek regölnek Szent István vértanú napján (dec. 26). mindennapi ruhájukba öltözve. Kissomlyón pedig Szilveszterkor este indulnak rególni 14—16 éves fiuk; ezek kifordított kabátokat vesznek fel, alárcot tesznek, arra kenderkőből szakállt és bajuszt ragasztanak és fejükre papírsüveget nyomnak. Egyéb fölszerelésük súlyos botokból, nyakukba akasztott láncokból és dudákból áll. A regös-énekek közlése után a regölés tudományos irodalmát ismerteti röviden a tanulmány. Plánder Ferenc novai (Zala m.) róm. kat. esperes írta le először a regölést. A második közlő Torkos Sándor volt 1860-ban. Pár évvel később tette közzé Kriza János a kénosi változatot. Sok változatot gyűjtött s tanulmányt is írt a regölésről Sebestyén Gyula, de következtetéseit Király György „A magyar ősköltészet“ című munkájában sorra cáfolja. Ab-

ból a körülményből, hogy a regölés göcseji előfordulásán kívül csak a székelyek között található meg, Makkos László is a közös eredetet, az ősi néprajzi összefüggést olvassa ki. Előfordul ugyan, hogy a néprajzi határok mentén hasonló jelenségek fejlődnek ki egymástól függetlenül is, de itt a szövegek egyezése ezt a föltevést megdönti. Messzebb vezető, túlmerész következtetésektől óvakodva, inkább azzal a lehetőséggel számol Makkos László, hogy a regölés szokása az egész magyar nyelvterületen ismert volt, csak hogy a közepső részeken feledésbe merült. Erre a folyamatra siettető hatással lehetett a török hódoltságot szenvedett területek elnéptelenedése is. Így a manapság ugyancsak egvve zsugorodó regös terület a szélső pontokra szorítkozott. Erre a nyelvföldrajzban jól ismert jelenségre is gondolni kell, nemcsak a tömeges áttelepülésre.

K. B.

SZENDREY ZSIGMOND: *Népszokásaink lélektani alapjai.* Ethnographia. 1934. 1—2. szám. 3—19. l.

Szendrey Zsigmond tanulmánya első kísérlet a népszokások lélektani alapjainak a rendszerezésére. Kiterjedt kutatásokra építette föl dolgozatát: az Ethnographia közleményein kívül a kódexek, leközölt oklevelek, esziók, naptárak, a teológiai és tudományos irodalom, budapesti és vidéki heti- és napilapok, a szépirodalom hitelt érdemlő néprajzi anyagát, a Néprajzi Múzeum gyűjtését és a saját kezelésében levő, körülbelül 25 ezer cédulányi magyar népszokás- és néphitgyűjteményt vizsgálta végig. Rendszerezése az áttekinthetetlenül óriási anyagot a következő főcsoportokra osztja: 1. analógiás alakulások, mint a „hasonlót hasonlóval”-elgondolás, a szimbólikus analógia állandósult formái, a szuggesztívó stb.; 2. összekötő és odaidéző szokások; 3. a kívánságok érintéssel való átvitelei és 4. meg-

szertő és távoltartó jellegű, védekező eljárások. Az egyes csoportokat Szendrey Zsigmond a példák százával teszi szemléletessé.

K. B.

DR. SZILÁDY ZOLTÁN: *A bronzkori csörgőtől a hímestojásig.* Természettudományi Közöny. 67. kötet. 1935. április 1—15. 153—159. l.

Nemrégiben Bián, egy őskori tűzhely törmelékei közül került ki az a tojásnyi nagyságú cserépesörgő, amelyet Szilády Zoltán rövid tanulmányában leír. Egykor játékszer, gyerek-csörgő lehetett; a régészek véleménye szerint a bronzkorból származik, tehát időszámításunkat 4000 évvel megelőző kor emberének a készítménye. Alakja madár-formát utánoz és oldalait berovátkált borda, két gereblyealak meg kis kereszttek díszítik. A biai csörgőt Szilády Zoltán a lapp sámánkodás szertartásaihoz tartozó csörgőkkel veti össze, díszítményeit pedig — amelyek az újkori babona maradványai közt is szerepelnek — kínai népművészeti emlékeken, turkomán szőnyegeken és magyar hímestojásokon találja föl: ez megengedi az ősi örökletesség föl-tételezését.

K. B.

4. Társadalomtudomány.

BOLDIZSÁR IVÁN: *Egy pesti bérház szociográfiája.* Magyar Kultúra, 1935. 101—107. l.

Érdekes kísérlet a magyar város szociális arcának ábrázolására. Azt a kérdést veti fel, alkot-e szociális közösséget az a 143 lakó, akiket egy pesti bérház keretei foglalnak egységbe. Rendkívül jellemző adatai valóban az élet példáin szemléltetik a magyar élet súlyos baját: azt, hogy amíg a munkás és a paraszt könnyen és szívesen alkot közösséget, mert képes rá, a polgár nem képes a bérházban közösséget alkotni, mert az utóbbi 70 év a polgárságot teljesen atomizálta s szociális hajlandóságait